

Kako daleč od cilja

Eno od vprašanj, ki si ga postavljam od začetka mature, je, ali je doseženo najboljše ali vsaj ugodno razmerje med količino vložnega dela in njegovimi dosežki.¹ Razmerje se od začetka do danes ni spreminjalo in izboljševalo, ker se model mature, vsaj kar zadeva esej, ni izpopolnjeval. Za izboljšanje tega razmerja predlagam:

- razmislek o samem načinu ocenjevanja in izpopolnjevanje sistema;
- večje upoštevanje praktikov pri ocenjevanju poteka mature in njenih dosežkov;
- preverjanje rezultatov mature z upoštevanjem različnih kazalcev uspeha.

Od začetka leta 1994 se koncept eseja in ocenjevanje nista izpopolnjevala. Od zamisli do prve izvedbe mature 1994 je minilo premalo časa.² O tem smo razpravljali že na zborovanju v Krškem 1994. Člani predmetne komisije so istočasno študirali, pripravljali maturo, usposabljali učitelje in ocenjevalce, zato je bilo razumljivo, da vzpostavljeni sistem ni bil popoln. Gotovo ga ni bilo mogoče na začetku popravljati, vendar bi bilo kasneje nujno potrebno izboljševanje in izpopolnjevanje. Za to pa je potrebno dvoje: razmislek o njegovi vrednosti in priznanje pomanjkljivosti. Pri tem želimo praktiki sodelovati bolj kot doslej.

Kakšno je bilo dosedanje sodelovanje praktikov? Smo učitelji, ocenjevalci, nimamo pa nobene možnosti, da bi vplivali na koncept šolskega eseja, ocenjevanje in njegovo izvedbo. Edino tovrstno sodelovanje praktikov je moderacija pred ocenjevanjem nalog. Prepričana sem, da bi večje upoštevanje mnenja praktikov ne samo izboljšalo odnose med komisijo in učitelji, temveč tudi olajšalo njeno delo in izboljšalo dosežke. Slednje bi bilo potrebno stalno spremljati in vrednotiti. Vprašalniki, ki jih dobimo po maturi, iščejo omejene odgovore, ki so predmet zanimanja komisije, ne pokažejo pa osnovne pomanjkljivosti, na katero praktiki ves čas opozarjamo, t. j. posledic zaprtosti eseja. Potrebno bi bilo poiskati tudi drugačne možnosti za ugotavljanja pomanjkljivosti.

Zakaj bi bilo potrebno bolj upoštevati kritične pripombe praktikov? Nič ne dvomim o tem, da je učitelj praktik tudi strokovnjak, v primerjavi s strokovnjakom teoretikom in raziskovalcem ali strokovnjakom uradnikom, odgovornim za izvedbo mature, pa edini živo in sproti spremlja njeno pripravo in izvedbo. Neposredno in najhitreje pozna njene delne rezultate. Še več. Ve, kako ocenjevanje na maturi povratno vpliva na pouk. Njegov jezik izkušnje se seveda razlikuje od teoretikovega in raziskovalčevega, tako kot učitelj in učenec dajeta različne izjave o isti maturi. Izjave različnih udeležencev mature je potrebno prevajati v isti jezik, kar pa ni mogoče brez pripravljenost vseh, da si med seboj prisluhnemo.

Kako matura vpliva na pouk? Vpliv je tako pozitiven kot negativen. Kateri so dosežki, odlike in pomanjkljivosti?

Positivno se je spremenil način dela. Zgodil se je premik od literarne zgodovine in teorije v recepcijo literarnih del; znanje literarne zgodovine in teorije je sredstvo za vzpostavlanje razmerja z literarnim delom, ne pa njegov cilj. Premik težišča pouka v nekaj letih pomeni dosežek vseh, ki smo pri maturi sodelovali. Učenci večkrat preberejo ta dela — jih razumejo, doživljajo, ocenjujejo

¹ Od 1994 do 1997 sem bila zunanja ocenjevalka; od 1994/95 vsa leta poučujem v maturitetnih razredih; 1996/97 sem bila članica predmetne maturitetne komisije.

² Glej Zbornike Slavističnega društva Slovenije 5, 6 in 7.

in presojuje ter utemeljuje svoje mnenje. Izboljšal se je odnos do knjige. Knjige si velikokrat tudi kupijo; zaradi državnega subvencioniranja jim namreč ni več treba kupovati učbenikov. Založbe skrbijo za njihovo izdajo, kar zanje pomeni dobro možnost zaslужka, vendar tudi upoštevanje potreb šole. Gledališča ne podcenjujejo maturantov. Zadnji dve leti je v maturitnem sklopu dramatika in uprizoritve pripravljajo osrednja slovenska gledališča. Skratka, v javnosti je veliko pozitivnih odzivov na matura.

Ali je premik v recepcijo že zadovoljiv dosežek? Ali koncept zaprtega šolskega esaja in sedanje ocenjevanje spodbujata in omogočata tako recepcijo, kot je za literarno delo značilna? Z branjem se aktualizira odnos med bralcem in besedilom. Zaprti tip esaja zavira, namesto da bi spodbujal individualne značilnosti tega razmerja. Kje so vzroki? Zahteva po maksimalni objektivnosti ocenjevalcev, na drugi strani pa preveliko število del, preveliko število vnaprej določenih vsebinskih podrobnosti, ki naj jih maturant v literarnem delu spozna kot relevantne (in ne druge). Menim, da s takim pojmovanjem šolskega esaja in ocenjevanjem ter pripravo dijakov, da bodo pri takem ocenjevanju dosegli čim boljši rezultat, zmanjšujemo ali celo izničimo pozitivne učinke tega premika v obravnavanju literature.

Nobenega dvoma pa ni, da je mogoče z zaprtim tipom esaja učinkovito disciplinirati dijake in učitelje. Discipliniranje je dosežek, če spremlja delo kot njegova naravna sestavina, nedvomno pa pomeni razvrednotenje književnosti in stroke o njej, če postane cilj. Tudi šolski esej, kakor se je uveljavil na maturi, ni pedagoški, metodični ali ocenjevalni dosežek, je sredstvo za ocenjevanje na maturi, ki naj bi bilo objektivno. Vprašajmo se, kolikšna je objektivna vrednost te ocene, če ne zajame tistega, kar je za umetniška besedila najpomembnejše — vzpostavljanje osebnega razmerja pri njegovem sprejemu. Nekatere sestavine sedanjega analitičnega ocenjevanja, t. j. različno točkovanje poimenovanja posameznih sestavin literarnega dela, primerjanja in utemeljevanja ne pomeni veliko, če so vnaprej določene vsebinske sestavine esaja in celo njihovo število. Spodbujanje osebnega odnosa do različnih (ne vnaprej določenih) sestavin literarnega dela in iskanje načinov za njihovo ovrednotenje mora postati ena temeljnih nalog pri izboljševanju sedanjega načina ocenjevanja. Različna zunanja ocenjevanja, ki smo jih uporabljali, preden smo se naučili sedanjega, npr. na tekmovanju za Cankarjevo priznanje, so lahko izhodišče za večje zaupanje v sposobnosti učiteljev za tako delo.

Škoda bi bila, če ne bi poleg discipliniranja in drugih že omenjenih dosežkov mature izkoristili še drugih njenih možnosti.

Nobenega dvoma namreč ni, da ima matura (pre)veliko moč. Maturitetni esej je spremenil naslove in vsebino šolskih nalog. Podobne mu postajajo naloge na tekmovanjih za Cankarjevo priznanje. Osnovnošolci uporabljajo termin esej namesto naloga, še preden kaj vedo o esajih. Vse to po eni stani vodi v uniformiranje pisnih izdelkov, po drugi pa se je zmanjšalo število raziskovalnih nalog. Učenci 4. letnikov skoraj ne sodelujejo več na tekmovanju za Cankarjevo priznanje. Vse to škoduje kakovostnemu delu pri našem predmetu. Raziskovalne naloge omogočajo spoznavanje znanstvenega dela, metodologijo, skratka, poglobljeno spoznavanje vede in s tem motivacijo zanjo. Cankarjevo tekmovanje pomeni uporabo, razširitev in poglobljanje znanja in merjenja z drugimi dijaki. Njihovo pojasnilo o preobremenjenosti zaradi mature me le delno prepriča, res pa je, da znanja, ki si ga pri takem delu pridobijo, ni mogoče prenašati v maturitetne okoliščine.

Delo je pri slovenskem jeziku veliko manj individualno tudi zaradi velikega števila dijakov. Vsi delajo izpit na višji ravni. Dve ravni sta tudi pri matematiki in tujih jezikih. Podatki iz naše šole kažejo, da pri enakem številu ur kot npr. za matematiko in angleščino slovenščino pripravlja za višjo raven 4,5- in 5-krat več dijakov. Razmerje je še bolj presenetljivo in za slovenščino neugodno v primerjavi z italijanskim in nemškim jezikom. Še večji so problemi na šolah s kombiniranimi oddelki.

Vzrok za večjo obremenjenost in manjšo individualizacijo je tudi število del, ki jih mora dijak prebrati in se vsako leto menjajo. Delaven, sposoben, discipliniran, samostojen in nadarjen dijak bo na maturi dobil 8 točk samo, če se bo posvetil predvsem tem štirim delom. Večkrat jih bo moral

prebrati, kar pomeni, da tačas ne bo bral drugih. Pojasnilo, da je zato toliko del v primerjavi z angleščino, kjer se dve deli menjata vsaki dve leti, ker gre vendar za dela, napisana v maternem jeziku, ne vzdrži primerjanja z mednarodno matura, kjer sta deli samo dve. Mar je namen mature v discipliniranju povprečnih in slabih dijakov, da s količino nadomestijo kakovost? Je v Sloveniji skoraj deset tisoč takih?

Ali pri slovenskem jeziku ne učimo jezika? In to na dosti višji ravni! Zmanjšanje števila del na raven mednarodne mature in njihovo menjavanje na dve leti bi omogočilo ne samo temeljitejše priprave na matura, temveč tudi ugotavljanje pomanjkljivosti, njihovo odpravljanje, izboljševanje ocenjevanja in s tem povratno tudi pouka.

Predmetna komisija za slovenski jezik je doslej opravila izjemno obsežno delo. Učitelji praktiki smo se na seminarjih pripravljali za določen skupni izobraževalni standard; potrebni smo bili kot zunanji ocenjevalci. Upam, da bomo v prihodnje lahko bolj vplivali na izboljševanje sedanje mature iz slovenskega jezika.

Marija Mercina
Srednješolski center v Novi Gorici